

molt lentament encara a través de les inversions de Girona, una nova etapa de la història local. La terra pobra de Castelldefels es convertiria de cop i volta en l'objecte del desig d'una activitat moderna, el turisme. Primer, només en projecte i pensat racionalment, amb la intenció de construir la Ciutat de Repòs i de Vacances. Després, efectivament i enmig de l'especulació franquista, d'ençà 1960, quan Castelldefels es va convertir, com deia un eslògan de l'època, en la platja de Barcelona. El turisme i el creixement en taca d'oli de l'àrea metropolitana expliquen l'increment demogràfic des d'aleshores, que en realitat encara no s'ha aturat, tot i que actualment té noves variables. En finalitzar la lectura del llibre, la rica descripció i anàlisi del procés històric local topa amb una mancança. El fi-

nal és massa aspre i sec. El lector es queda amb ganes de saber com es gestionen, en democràcia, els problemes que tenia la població a principis de la dècada de 1970. Crec que hauria estat bo allargar aquesta explicació, encara que hagués estat d'una manera més sumària, com un epíleg necessari per entendre el Castelldefels d'avui. Aquell en què la història, tossudament, reapareix de tant en tant, com en el cas del vaixell medieval sorgit de les obres del canal olímpic de rem, metàfora d'un passat que emergeix quan menys t'ho esperes.

Carles Santacana

les Corts s'ha redactat *Un suburbi obrer a la Barcelona d'entreguerres. La Colònia Castells de les Corts, 1923-1936*.

En la recerca els autors han fet una anàlisi exhaustiva de les diverses fonts existents sobre el període cronològic objecte d'estudi, que ha donat com a resultat un llibre sòlidament documentat: extensa bibliografia, on cal destacar *Barcelona 1930: un atlas social*; consulta de l'Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona, l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Arxiu Municipal del Districte de les Corts i òrgans de premsa com *Solidaridad Obrera*, i també utilització de fonts orals, entrevistant persones que han viscut o encara viuen a la colònia, com és el cas d'Antoni Ferrer.

Amb les dades obtingudes els autors configuren el llibre en dues parts: una primera centrada en els trets urbanístics i sociodemogràfics de les anomenades segones perifèries barcelonines de la dècada de 1920, amb l'anàlisi del procés de configuració sociourbanístic de la colònia, i una segona on l'eix són les característiques que defineixen els seus habitants, juntament amb les xarxes de sociabilitat i la vida quotidiana.

En primera instància els autors ens presenten una Barcelona d'entreguerres que experimentà un espectacular creixement urbanístic centrífug que donà lloc a les segones perifèries. Es tractava de zones relativament allunyades del centre de Barcelona, pràcticament sense urbanitzar, que van experimentar un ràpid procés de parcel·lacions. Can Dragó, Carmel, Can Baró, Gràcia Est, Sant Martí, Collblanc i Camp de l'Arpa eren exemples de noves barriades, els habitants de les quals presentaven uns trets sociogeogràfics clars: proletariat jornalier immigrant procedent del sud-est peninsular.

El plantejament dels autors és que la construcció de la Colònia Castells, amb les seves particularitats, formà part d'aquest marc perifèric. Construïda entre 1923 i 1928 a instàncies de Maria Dolors Barnola i Maria Castells, vídua i filla de Manuel Castells, de la família industrial Castells de les Corts, es projectà com una construcció massiva, sobre poc més d'una hectàrea, cosa que donà lloc a una elevada densitat: més de 700 habitants/ha el 1930. Un punt que cal remarcar és que la colònia era de

El llegat d'una Colònia

La formació d'un microcosmos obrer a les Corts

És molt possible que moltes de les persones que adquireixen els més diversos articles al conegut megacentre comercial L'Illa Diagonal desconeguin que en un paisatge proper, com amagada, emmarcada entre els carrers Entença, Equador, Montnegre i Taquígraf Serra, es troba la Colònia Castells. A la Barcelona de les transformacions urbanístiques del Fòrum 2004, indrets com la Colònia Castells són una *rara avis* urbanística, una illa d'un tipus molt diferent de l'esmentada en les línies precedents. Però les conjuntures macroeconòmiques i urbanístiques sembla ser que no perdonen i l'existència dels quatre petits passatges que configuren la colònia té data de caducitat.

Si ens apropem als jardins de Joaquim Ruyra, a la cruïlla del carrers Entença i Morales amb la Travessera de les Corts, podem comprovar la presència d'un solar, el qual se'ns anuncia amb el rètol següent: «Enderroc del solar del c. Morales 1-13 per futura construcció d'habitatges de promoció municipal. 1ª fase Colònia Castells. Maig 2003». El cas és que la Colònia Castells serà enderrocada per construir-hi noves edificacions, i els seus habitants actuals disposen de la possibilitat de traslladar-se als nous blocs d'habitatges que s'edificaran en aquest solar del carrer Morales. Per evitar que aquesta barriada popular desaparegui de la memòria col·lectiva del districte de

tipus residencial, no industrial: no era un assentament per allotjar els obrers de la fàbrica Castells.

Es configuraren tres passatges: Maria, Barnola i Castells. Els va seguir, a partir de 1924, el passatge Piera, promogut per l'industrial Vicente Piera. Es creà, així, un espai urbà prou diferenciat de la resta de les Corts. Els autors assenyalen que en el procés de construcció el projecte original unitari es va desvirtuar, principalment a causa de la venda de parcel·les a petits compradors que edificaren el seu habitatge mitjançant l'autoconstrucció.

El resultat va ser similar al d'altres suburbis perifèrics: casetes d'una planta amb petits passatges. Un tret característic de la colònia era que els habitatges eren molt petits: aproximadament el 85% de les cases disposava de menys de 40 metres quadrats de superfície útil, amb materials de construcció de baixa qualitat. Un fet remarcable és que aquesta tipologia urbanística de cases molt petites de baixos s'ha mantingut fins a l'actualitat. El sistema majoritari de tinença de les cases era el lloguer, en un 75-80%. El lloguers eren dels més baixos de la Barcelona de la dècada de 1930: entre 35 i 55 pessetes al mes.

Dels 800 habitants de la colònia, els autors destaquen l'homogeneïtat de l'origen socioeconòmic: proletaris jornalers. Una dada: el 1933 només quatre persones pagaven matrícula industrial a la barriada. Era sobretot població d'origen immigrant (al voltant del 85%), on destacava la presència valenciana i d'immigració recent: el 1930 el 70% feia menys de 15 anys que vivia a Barcelona. Eren immigrants joves: més del 43% no passava dels 20 anys.

Ens trobem així amb uns trets definitoris urbanístics, socials i demogràfics, a partir dels quals els autors dedueixen un aspecte central que vertebrava aquest llibre: la configuració d'un sentiment de comunitat a partir de l'articulació de xarxes de sociabilitat. Per analitzar aquest aspecte utilitzen unes fonts de primera mà, els testimonis dels residents a la colònia.

Les persones entrevistades ens informen de l'alt nivell de simpatia pel moviment llibertari en un sector dels colons durant els anys trenta, sobretot entre els joves: entre 1932 i 1936 hi ha comptabilitzats 13 domicilis de joves militants de la CNT distribuïts entre els quatre passatges. Segons els autors és possible que les simpaties llibertàries puguin explicar l'alt percentatge d'abstencionisme a la colònia com, per exemple, el 66% en les eleccions municipals de 1934. Diversos conflictes com el dels lloguers, també durant els anys trenta, ens poden mostrar una militància obrera activa de sectors importants de la colònia. El nucli no disposava de centres socials, cosa que feia que aquests joves militants tinguessin els llocs de trobada en locals del voltant, especialment un bar de caire republicà federal de l'annex barri del Camp de la Creu.

La ideologia anarquista, en molt casos, s'adquiria en el lloc de treball, però les relacions d'amistat i les converses veïnals, entre altres, estenien aquest ideari. Era aquí on la vida quotidiana adquiria tota la seva dimensió. A causa de les ínfimes dimensions dels habitatges, fet al qual s'ha afegit que el 42% de les famílies compartia casa, el carrer

era, com assenyalen els nostres autors, una prolongació de la vida a casa. Va ser un factor de vertebració de les relacions veïnals i d'amistat, que complementaven les relacions familiars o de parentesc àmpliament presents a la colònia. Finalment, un fet que denota la configuració d'un món en certa mesura restringit són els escassos mecanismes de sociabilitat entre la colònia i el centre de les Corts; gairebé se'ns presenten com dos mons separats, malgrat la proximitat. Aquesta identitat de barri clarament definida és un tret que se'ns mostra exhaustivament al llarg de la recerca.

Amb aquest llibre els autors ens doten d'una valuosa eina per entendre el microcosmos que va significar la Colònia Castells, una barriada obrera de la qual, com ens recorda José Luis Oyon en el pròleg, «cap home o dona dels que sobreviuen, resideixin o no a la colònia, recorda la mala qualitat de la seva casa, la pols dels carrers de terra o els tolls després de la pluja. Tothom evoca flors, jardins i, sobretot, amistat. Solidaritat».

Miguel Ángel Montón Andrés